

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 7 ռուբլ, կէս տարվանը 4 ռուբլ:

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը, պ. Ծատուրեանի և Արասխանեանի խանութում

Օտարաբաղադրյալը գրվում են ուղղակի
Туф.мисс. Редакция „Мшак“

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 օրաց
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամէն լիզուով:
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ՄՇԱԿ լրագրի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ
խնդրում է այն բաժանորդ-ներին, որոնք այս ամբողջ տարվայ կամ կէս տարվայ բաժանորդական գինը լիովին չեն տուել խմբագրութեանը, շտապէն լրացնել իրանց բաժանորդագինը:

ԲՈՎԱՆԴԱԳՈՒԹԻՒՆ

Մեր ինքնավարութիւնը, — Ն. Ե. Բ. ին տեսու-թիւն, Թիֆլիսի առողջապահութիւնը, Նամակ Բագուից: Ներքին լուրեր: Արտաքին տես-ուութիւն: Թիւրքիա: Ֆրանսիա: Նամակ Թիւր-քիայից: Արտաքին լուրեր: Յայտարարութիւն-ներ: Տեղեկացոյց:

ՄԵՐ ԻՆԲԵՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ընթերցողի ուշադրութիւնը դարձնելով ներկայ համարի ներ-քին տեսութեան մէջ տրու-ված «Թիֆլիսի առողջապահու-թիւն» յօդուածի վրա, մենք մեր կողմից չենք կարող չը յիշեցնել մեր ընթերցողներին որ մենք շատ անգամ խօսել ենք «Մշակի» մէջ այն զարմանալի երևոյթի վրա, որ մեր Դումաների մէջ բոլոր ուսուց-քաղաքներում ընտրվում են մեծ մասամբ խոշոր ցէնզ ունեցող ձայնաւորները, և ոչ թէ մանր ցէնզ ունեցողները: Մենք մեր կող-մից մեր Դումայի պատգամաւոր-ների և քաղաքագլխի ընտրութեան ժամանակ հրաւիրում էինք ընտ-րողներին աշխատել գլխաւորապէս քուէ տալ միջին և փոքր ցէնզ ունեցող կանգիդատներին:

Պարզ է որ մեծ զբաւմտեւերը, քաղաքային խոշոր կալուածատե-րերը աւելի անհոգութեամբ են վերաբերվում դէպի աղքատ դասի պիտոյքները, բան թէ նոյն իսկ քաղաքային միջին և ստորին հար-կաւոր ժողովրդի ներկայացուցիչ-ները: Բաղադրային ծանր հար-կերը, կամ առաջին պիտոյքի միջերեսների թանգութիւնը, քաղա-քում տարածվող զանազան դիպ-չողական հիւանդութիւնները այն-քան զգալի չեն խոշոր գումարա-տէրերին, քաղաքային մեծ կա-լուածատէրերին, որքան միջին և ստորին դասի աղքատ ժողովրդին, աշխատող դասին:

Այն անձների թւում, որոնք Բաղադրային Ինքնավարութեան կանոնադրութեան զօրութեամբ ի-

րաւունք ունեն ընտրող լինել, ու-րեմն և Դումայի ձայնաւոր ընտր-ված լինել, կան այնպիսիներ որոնք քաղաքին մեծ հարկեր են տալիս, կան և այնպիսիներ որոնք շատ աննշան հարկ են տալիս: Այդ պատճառով բոլոր ընտրողները բաժանված են երեք դասակարգի վրա, — բայց երեքի ներկայացու-ցիչներն էլ հաւասար իրաւունք ունեն ընտրող և ընտրված լինե-լու:

Օրէնքը, ուրեմն, այդ կողմից ազատամիտ է, ի՞նչի ուրեմն մենք ինքներս մեր սեփական օգուտը աչքի առջև ունենալով, չենք աշ-խատում ընտրել գլխաւորապէս միջին և փոքր ցէնզ ունեցող, քա-ղաքային գանձարանին քիչ վճա-րող, աղքատ, աշխատող, արուես-տաւորներից և մանր վաճառական-ներից, կամ գործակատարներից բաղկացած ձայնաւորներին, — ոչ որ չէ արգելում մեզ: Ո՞վ է մեղաւոր որ մենք ինքներս չենք կատարում մեր պարտաւորութիւնը, չենք հասկանում որ աշխատող, աղ-քատ, իր բրտինքով հացը ճա-րող մարդը աւելի ընդունակ է հասկանալ ամբողջի պահանջը, ցա-ւակցել ժողովրդի, իր նմանների կարիքներին, քան թէ հարուստը:

Մեր ընտրողների մեծ մասը չեն կարող ազատվել դէպի հա-րուստները ունեցած իրանց անձը կաշկանդող պաշտելութեան զգաց-մունքից: Մեր արուեստաւորը չի ընտրի իր եղբոր արուեստաւորին, մեր փոքրիկ վաճառականը քուէ չի տալ իրան նման փոքրիկ վա-ճառականին, — այլ երկուսն էլ կը ընտրեն հարուստ, անուն ունեցող, հարստացած, փողաւոր մար-դուն, որ կամ ընտրվելուց յետոյ տարին հազիւ մէկ երկու անգամ կը յաճախէ Դումայի նիստերը, կամ եթէ ճշդութեամբ յաճախ-էլ, այնքան ետական է, որ շնորհ չի ունենայ ըմբռնել ժողովրդի ա-ռօրեայ, կենսական պահանջները, ընդունակ չի լինի ցաւակցել ամ-բողջի մեծ մասի կարիքներին:

Ի՞նչ փոյթ հարուստ ձայնա-ւորին որ քաղաքում թանգութիւն կայ, — այդ թանգութիւնը իրան այնքան զգալի չէ, որքան աղքատ

մարդուն և այդ թանգութեան անմիջիժար հետեւանքները նրա աչքերին մատչելի չեն: Ի՞նչ փոյթ ունեւոր, փողաւոր և խոշոր կա-լուածատէր ձայնաւորին որ քա-ղաքի առողջապահական անաջող հանգամանքների պատճառով տա-րածված են զանազան վարակիչ հիւանդութիւնները, — այդ հիւան-դութիւնները աւելիչ ներգործու-թիւն ունեն գլխաւորապէս քա-ղաքի աղքատ, չբաւոր ժողովրդից բնակեցրած թաղերում, ուրեմն այդ երևոյթները մատչելի չեն նրան:

Յոյս ունենանք որ մեր Դու-մայի համար ձայնաւորների հե-տեւալ ընտրութիւնների ժամա-նակ մեր ընտրողները աւելի զգոյշ կը լինեն իրանց քուէարկութեան մէջ:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՌՈՂՋԱԳՈՒԹԻՒՆԸ

«Кавказ» լրագրի № 251-ի մէջ տպված է մի նամակ խմբագրին — բժիշկ ստորագրու-թիւնով, որ բաւական հետաքրքիր է, թէ իբրեւ մասնագէտ բժշկի կարծիք քաղաքիս առողջապահական դրութեան վրա և թէ իբրեւ քաղաքային վարչութեան գործունէու-թեան մի մասի քննութիւն: Խօսելով քաղա-քիս առողջապահական դրութեան վրա պ. բժիշկը ասում է, որ քաղաքում տարածված է թէ տիֆի զանազան տեսակները և թէ ծաղիկի հիւանդութիւնը: Քոյլ տուէք, պա-րոն խմբագիր, ասում է հեղինակը, դարձնել հասարակութեան ուշադրութիւնը այն վե-տանքի վրա, որ սպառնում է քաղաքին: Այդ վտանգը մասամբ անփախչելի է և մասամբ կարելի է նրա առաջն առնել, եթէ հասա-րակութիւնը առանձին ուշադրութիւն կը դարձնէ սկսվող ցաւի վրա: Մեր խօսքը տիֆի և ծաղիկի զանազան տեսակների վրա է, որ հսկայական քայլերով մտնում է մեր քաղաքը: Նա կայ հիւանդանոցներում, զոհեր է խլում հասարակութեան աղքատ դասակարգից և շուտով երեւի կը սկսէ գործել և բարձր գա-սակարգում: Քսկ ի՞նչ է արել քաղաքային վարչութիւնը, հարցնում է պ. բժիշկը, այդ ցաւի առաջն առնելու: Եւ ինքը պատասխա-նում է, որ քաղաքային վարչութիւնը ոչինչ չէ արել, որ նա զբաղված է քաղաքիս առանց այն էլ լուսաւորված մասի զազուլ լուսաւո-րելու հարցով, նոր փողոցներ բաց անելով և զբանջ նման անմեղ գործերով: Մենք չենք ասում, որ այդ բաներով պէտք չէ պարա-պել այլ կան հարցեր, որոնք աւելի արժանի են ուշադրութեան, որոնք վճռելուց կախումն ունի յայտնված թշնամուն ընդդիմադրու-թիւնը: Այդ հարցերի թւումն են քաղաքի մէջ կենսական պիտոյքների հետզհետէ թան-

գանալը և փողոցների մաքրելը: Այդ հիւան-դութեան մի տեսակը ի գուր չէ անուանվում քաղցած տիֆ: Ժամանակ առ ժամանակ, մարդկութեան պատմութեան տխուր րօպե-ներում այդ հիւանդութիւնը տարածվում է քաղաքների ամենաբնակեցրած փողոցները և հնձում է աջ և ձախ անհամար զոհեր: Խեղճի խրճիթից նա անցնում է հարուստի պալատը և այդտեղ էլ նոյնչափ ոչնչաց-նում է: Քաղաքային վրձն երկիրներում, շա-րունակում է հեղինակը, գիտութեան շնոր-հիւ կարողացան այդ հիւանդութեան ա-ռաջն առնել և այն քաղաքներում, որտեղ տիֆի զոհերը 30—40% էր, այժմ նուա-զել են 14—10%, գիտութիւնը ցոյց տուեց այն աղբիւրները, որոնցից դոյանում է տիֆը, դրա փողոցներում, բակերում և զանազան տեղերում հաւաքված անմաքրութիւններն են, որոնցից դուրս եկած հիւթը խանգովում է գետնի տակ եղող ջրերի հետ, որոնք թափ-վում են գետեր և աղբիւրներ և այդպիսով դրանց վարակում են: Այդ տեղերից տիֆ սկսում է իր ճանապարհորդութիւնը անից տուն, փողոցից փողոց, քաղաքից քաղաք և այլն: Հարաւային եւրօպան գրեթէ յաղթեց այդ հիւանդութիւնը, նա մաքրեց փողոց-ները, աւելի հեռու չապականված տեղերից սկսեց առնել ջուր բնակիչների համար: Բացի տրանից լաւ կերակրած ստամոքսը աւելի հեշտ է պատերազմում այդ հիւանդութեան դեմ, ուրեմն միջերեսների գետնի բարձրանալը մեծ ազդեցութիւն ունի հիւանդութեան տա-րածվելու վրա: Այս բոլորը ի նկատի ունելով ինչ է արել քաղաքային վարչութիւնը Թիֆ-լիսի բարեկաւութեան համար այսպիսի կրի-տիկական րօպեում: Նշանակեց արդեօք քա-ղաքային վարչութիւնը չափաւոր գներ մը-թերքներին: Մաքրեց արդեօք նա քաղաքիս կեղտոտ մասերը՝ Հաւաքարը, Մէյդանը, Չու-ղուրէթը: Տուեց արդեօք բնակիչներին դո-նեա մէկ վեհրօ մաքուր ջուր, որ Հաւաքարի կամուրջի կամ Մետեխի տակ չը լինէր առ-նված: Լայնացրեց արդեօք քաղաքի այն մուտք, մուտք փողոցները, որտեղ մինչև ան-գամ ցերեկով կարելի է ոտը կոտրել: Մի խօսքով թեթեւացրեց արդեօք քաղաքային վարչութիւնը նոյա վիճակը, որոնք կարօտու-թիւն ունեն լաւ կերակուրի, մաքուր ջրի և թարմ օդի: Ո՞չ և ո՞չ, նա, քաղաքային վար-չութիւնը ոչինչ չարեց: Ամենց աւելի է, որ դումայի օրակարգի հարցերի թւումն է մը-թերքների թանգութեան հարցը, իսկ դու-ման չէ մտածում ծանր քննել այդ հարցը: Նա այդ հարցը միշտ յետաձգում է, կարծես իր ուշադրութեան արժանի չէ, չը լինի թէ նրա համար, որ պ. պ. ձայնաւորների հա-մար թանգութիւնը այնքան զգալի չէ, որքան օրական 40—50 կ. աշխատող խեղճի համար: Թող չը մոռանան, վերջացնում է պ. բժիշկը, որ այդ հարցը նոյնպէս իրանց անձնապաշտ-պանութեան հարց է, և գուցէ ուշ կը լինի գործել, երբ անողք հիւրը կը մտնի նրանց տները և կը խլէ սիրելի բարեկամներին... «Тифл. Вѣстн.» լրագրի, որ-տապակելով այս յօդուածը ասում է իր կող-մից, որ թանգութիւնը նախատեսել շատ դժուար է: Ամենքին յայտնի էր, որ նա-հանգները պէտք է լրվէին զօրբերով, որ բո-լոր տեղափոխելու միջոցները պատրաստական գործերի համար հարկաւոր կը լինէին. դը-ժուար չէր այս ամենը նախատեսել և դրս

առաջն առնել 8 իշխալ լրագրող աւելացնում է բացի սորանից, որ յունիսի 16-ի Կանոնադրութեան համեմատ քաղաքների հասարակական վարչութիւնների համար ընտրվող ներկայացուցիչները մեծ մասամբ խոշոր տուրք տուողներ են, ձայնաւորները մեծ մասամբ բարձր դասակարգից են ընտրվում, և դուրսնեղին այն բնաւորութիւն են տալին, որը ճշմարիտ վերոկենցառ է նամակի հեղինակին:

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒՅՑ

Նոյեմբերի 20-ին

Բագուս Կովկասի քաղաքներում համարեա առաջին տեղն է բռնում Թիֆլիսից յետոյ իր առեւտրով Ռուսաստանի, Պարսկաստանի, միջին Ասիայի և Տաճկաստանի առեւտրական կենդանական սամանակցութեամբ: Նրա դիրքը Կասպից ծովից յանկարծ բարձրանում է մի բլուրի վրա, որտեղ շինված է հին բերդաքաղաքը, զորանից դէպի արեւելք և հիւսիս հարթ, հաւասար երկիր է, ծովի մակերևոյթից հազիւ 4 սառնէ բարձրութեամբ: Այդ տարածութեան վրա կառուցված են շատ ընտիր շէնքեր, այդ մասը կոչվում է դրսի կամ նոր քաղաք: Քաղաքից դէպի հարաւ Կասպից ծովն է, որ ներկայացնում է բնական ամենադեղնիկ նաւահանգիստ, կատարելա կիսաբոլորակ լճակ, իսկ դէպի արեւմուտք սարեր են: Այս վերջին տարիները դրացի քաղաքներից շատ գերդաստաններ տեղափոխվում են Բագու և այդ է պատճառներից մէկը, որ շինութիւնների գինը օրից օր բարձրանում է, Բագուի տանտէրերը սովորութիւն ունեն տների ներքին հարկում խանութներ շինել: Այնպիսի փողոցներում կը գտնէք խանութներ շինած, որ յոյս չը կայ, թէ երբ և իցէ այդ տեղերը առեւտրական կամ արհեստական գործերի համապատասխան լինեն: Հասկանալի է, որ այդ աւելի ձեռնուռ է, սակայն եթէ թանկ ևս նստեն տրեւերը, այնու ամենայնիս իսկոյն կը վարձվեն, ուրեմն գործնով աւելի կը շահնեն տանտէրերը: Բագուս երկու փողոցի պարտէզիկներ ունի մէկը հին քաղաքի արեւմտեան կողմն է, իսկ միւսը նոր քաղաքի ծովափերի մօտ է: Այդ երկու տեղերում չարաքիլ երկու յայտնի օրերում կարելի է նշմարել ամեն տեսակ զբոսողներ մինչև ժամի 2-ը կէս գիշերից յետոյ: Այդ զբոսարարների մասին միջնարակայն ոչինչ չեմ կարող պատմել, մասնաւոր այն պարտէզի մասին, որ քաղաքումն է և կոչվում է Միխայելեան: Սա այնքան փոքրիկ տեղ է բռնում, որ միջի զբոսողները աւելի տանջվում են, քան թէ զբոսնում: Այդ այգին մեծացնելու համար չը կայ, իսկ միւս պարտէզի համար խօսելը աւելորդ եմ համարում: Բագուի շուկան, այդ հասարակաց կենսական միջերանցը, նոյն է, ինչ որ լինում է առհասարակ ասիական քաղաքներում, զանազանութիւնը այն է, որ Բագուս զրկված է բնական միջերանցից և ստանում է այլ քաղաքներից: Ի հարկէ դրանք չեն ունենում այն թարմութիւնը, ինչ որ կուսենային իրանց անած տեղերում: Միւս բաները, որոնք պատրաստվում են առհասարակ տեղական թուրքերի ձեռքով, մեծ մասամբ կեղծ են լինում: Եթէ գնում էք կաթը հաստատ իմացեք, որ նրա կէսը շուր է, միւր հիւանդ անասունի է և այլն: Այս ամենն էլ վաճառողները ծախում են շատ զովիստեւորով: Տեղական ոտակաւորութիւնը աշխատում է այս վատութիւնները արմատախիլ անել, բայց այդ նրան չէ աջակցում, որովհետեւ վաճառողները գիտեն յարմարվել ամեն տեսակ դուրսութեան: Որինակ շուկայի պատերի վրա կայցնում են յայտարարութիւններ, որտեղ նշանակված են գները: Առնելու ժամանակ գիտում ես վաճառողին, սա նշանակած գնով չէ տալիս: Կէտք է գանգատվել: Բայց որովհետեւ գործը մի քանի կօպէկի է, չեմ ուզում ժամանակ կորցնել, այսպիսով վաճառողները ինչ ուզում են, այն են անում: Այժմ յոյս ենք դրել քաղաքային ինքնավարութեան վրա, որը, ինչպէս ձեզ յայտնի է շուտով մեր քաղաքն էլ մտցնվելու է: Գեկտեմբերի 6-ին արդէն ձայնաւորների ընտրութիւն է նշանակված և յոյս կայ, որ գործունեայ երիտասարդներ կընտրվեն: Բագուի քաղաքները շատ անյարմար են շինած, բացի այն, որ գրեթէ ժամերով պէտք է սպասել, որ հերթը սպասողին հասնի, բացի այդ անյարմարութիւնը, շուրջ երբեմն տաք է լինում և երբեմն շատ ցուրտ, այնպէս որ այս հանգամանքը շատ հիւանդութիւններ կ'առաձառն է լինում: Շատերից կը լսէք,

որ դրանց հիւանդութեան պատճառը բաղնիքն է եղել: Փոքր գեր չեն խաղում կենսական կողմից և մեր հիւանդոցները: Նրկու նշանաւոր հիւրանոցներ ունենք: Եւրօպա և Կովկաս: Առաջինում ամեն բան շատ թանկ են ծախում, դուցէ այն պատճառով, որ տունը թանկ է վարձած, իսկ երկրորդում առանձին ուղարկութիւն չեն դարձնում պաշարի թափումութեան վրա, իսկ այս հանգամանքը մեծ նշանակութիւն ունի հիւրանոցը յաճախողների համար: Պաշարին տուած մի քանի աւելորդ կօպէկը առանձին նշանակութիւն չունէ հիւրանոցի տիրոջ համար, բնականաւոր դա օգտաւէտ է, որովհետեւ յաճախողների թիւը կը չափաւայ Տեղական կուրում նոյն են անում, ինչ որ ամեն գաւառական և նահանգական քաղաքային կուրներում: Պէտք է չուտով անցնել այդ կանաչ սեղանների մօտից, եթէ ոչ մէկը կարող է տարվել և մեր ոտը վատ համարել: Մտենք Բագուի եկեղեցին, այդտեղ կը տեսնենք, եթէ կիրակի կամ տօն օր է, Բագուի հայ հասարակութիւնը: Գեղեցիկ սեռը հագնված է համեմատ վերջին մօզայի ամենքի հագուստները միաձև, միատեսակ չափ են, կարծես այդտեղ հարուստ և աղքատ չը կայ, կարծես բոլորը մի դասակարգի մարդիկ են: Այս իրողութիւնը մի հիւանդութիւն է, որից ոչ մի բնական ինք ազատ չէ: Վաճառականները չունեն որչաժողովատեղի, ինչտեղ պատահում է հաւաքվում են և իրանց գործերը մասին դատում: Մասնաւոր վատ է դրանց այն կողմը, որ նախ լաւ չեն վարվում իրանց արկիւղիկների հետ և երկրորդ դրանց շատ քիչ վարձատրում: Ի հարկէ արկիւղիկների մէջ էլ կան այնպիսիներ, որոնք իմանում են յարմար օրով գտնել և իրանց գրպանները լցնել պատուին: Ինչու, եթէ մի հայեցողք գցենք տեղական բնական կանաքի վրա կը տեսնենք, որ բագուցի օրերը մեծ մասամբ դառնում է լաւ տանիկին և լաւ մայր: Նա իմանում է կարգի գցել իր ընտանեկան գործերը, խմանում է նոյնպէս զատարարակի և իր սիրելի դաւակը: Ոչ թէ միայն բարձր դասի, այլ և միջին դասի կինը իմանում է զբաղեցնել իր հիւրերին: Միայն կրկնում եմ, որ նորաձեւութիւնը մեր կանանց համար հիւանդութիւն է դարձել: Բագուի բնակիչների տնտեսական դրութիւնը բաւական ապահոված լինելով, դրանք յետ չեն մնում ոչ մի քաղաքից բարեկամատակ գործերում: Այստեղ անդադար չլինում են թէ հայերէն և թէ ռուսերէն սիրողները ներկայացուցներ բարեգործական նպատակով, ունենք մարդասիրական ընկերութիւն և եթէ մի ստորագրութիւն է լինում՝ Բագուս միշտ մի նշանաւոր դուրս է տալիս: Կարող եմ ասել, որ ոչ մի հասարակական գործ չէ լինում, որին բագուցից չը մասնակցեն, միայն ցանկալի կը լինէր, որ ամենքը մասնակցէին և մասնակցողները քշով չը բաւականանային: Հետեւեալ անգամ կը գրեմ Բագուի մէջ գտնվող ընկերութիւնների մասին:

Ա. Զ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Тифл. Вѣст.» լրագրում կարդում ենք, որ շուտով պ. Գ. Ն. Սօկոլով կը կարգայ Թիֆլիս ՍՈՒՄ մի քանի դասախոսութիւններ «Կասպից ծովի, նրա հիւսիսային մասի ձկնորսութեան վրա, բացի Ուրալ գետից»: Աւելորդ է ասել, աւելացնում է յիշեալ լրագիրը, որ այդ հարցի մշակելը մեծ նշանակութիւն ունի մեր երկրի համար: Դասախոսութիւնները կը լինեն Անդրկովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեան մէջ:

Նոյն լրագիրը լսել է, որ օրերով Անդրկովկաս սպանման յայտնի գործը կը քննվի փետրվարի 3-ին Թիֆլիսի նահանգական դատարանում:

Թիֆլիսի Գումայի նստում նոյեմբերի 24-ին ձայնաւոր Սիմէոն Պետրոսեան Աւագաթով առաջարկեց Գումային յայտնել իր ցաւակցութեան զգացմունքը գնեղաւ Արծրունու մահից պատճառով: Գումայն ընդունեց պ. Աւագաթովի առաջարկութիւնը և ուղարկեց գներեալ Արծրունու ժառանգներին հետեւեալ բովանդակութեան թուղթը քաղաքագլխի ստորագրութեամբ: «Գթաղաղութիւնը որին դուք ենթարկվեցաք խոր կերպով ցաւեցրեց քաղաքային ազգաբնակչութիւնը, որ դու շատ ժամանակ չէ յանձնած էր ձեր հանցուցեալ հորը մեր քաղաքի բարորդութեան մասին հոգեւոր: Նորա պէս հասարակական գործող կորուստը չէր կարող չը յարուցանել ընդհանուր ցաւակցութեան զգացմունքը և քաղաքային Գումայի նոյեմբերի 24-ին կայա-

ցած նիստում, ձայնաւոր Սիմէոն Պետրոսեան Աւագաթովի առաջարկութեամբ, միաձայն վրձուեց յայտնել իր խորին ցաւակցութիւնը ձեռ ունեցած կորուստի մասին: Հաղորդելով ձեզ Գումայի այդ վճռի մասին, ես չեմ կարող իմ կողմից չաւելացնել որ կատարեալապէս բաժանում եմ նոյն անկեղծ զգացմունքները: Ընդունեցէք և այլն: Գիւմայի Կիւլիանի»:

Առաջանք յօգուտ գաղթականների 6 բուրլ, որից 3 բուրլ տիկին Լուցիա Մարտիրոսեանից և 3 բուրլ տիկին Փաղազուկ Եսայեանից: Նրկու տիկիններն էլ Թիֆլիսում են բնակվում:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒՐԻՒՄ

Բերում ենք այն նամակի բնագիրը, որ ստացել է «Times» լրագրի Կ. Պոլսի թղթատարիցը, 29-ից նոյեմբերի: «Times» լրագրի թղթատարի խօսքերով, վերոյիշեալ նամակը գրել է մէկ այնպիսի մարդ որ մօտիկ յարաբերութիւն ունի Օսմանեան կայսրութեան բարձր աստիճանադիրների հետ: Այստեղ մենք սկսում ենք աչքերը բաց անել և տեսնել մեր թշուառութիւնների ծանրութիւնը: Մեր զինուորական պատերը, հայրենասիրութիւնը և մեր կրօնի հաւատարմութիւնը փրկված են, բայց մեր գործը մենք կորած ենք համարում: Մեզ համար, ի հարկէ, կարող են լինել և զոհակ վայրկեաններ, մենք կարող ենք դու ևս մեր թշնամուն արժան չը նստեցնել նրա առաջ գնալը, բայց մենք գիտենք, որ այլ ևս ոյժ չունենք դրա յառաջադիմութեան արգելք դնելու: Մեր միջոցները սպառված են, մեր գանձարանը դատարկ է, մեր պաշարը վերջացած է և մեր զինուորները հաստատ գիտեն, որ զրկանքների և մահի հանդէպ են գնում: Քանի որ Ղարաբաղապետութիւնը, բաւական արի էինք մենք, բայց այդ արիութիւնը ընկաւ Ղարաբաղի պատերի հետ և թշնամին մեծելով այս պատերի մէջ, մահի հարուած տուեց մեզ: Պէէջան պաշտպանվում է մինչև այժմ հեռուսային յուսահատութեամբ և երգումն էլ կամենում է թշնամու առաջ գնալուն արգելք բաց այս տողերը ձեզ մօտ հասնելուց վաղ, այս երկու բերդերն էլ Ղարաբաղ վրձակին կենթարկվեն, Օսման-փաշան կամ կը յաղթվի կամ կը սպանվի, և Մուստափաշան այլ ևս չի մեծարվել «յաղթող» տիտղոսով: Ուրեմն ի՞նչ է մնում մեզ անելու: Եւրօպան թողեց մեզ, չէ, նա աւելի վատ վարվեց, նա դատապարտեց և մատնեց մեզ, որովհետեւ մենք մահը գերադասեցինք աւօթից: Զբաղութիւնը տարածվել է մեր մէջ և մեր տների ամենաճանձակ անկիւններումն էլ լսվում են միայն կանանց գանգատներ և ծերերի անէծքը: Բայց ի՞նչ կարող ենք այժմ անել: Հէնց որ մեր վերջին յոյսը կանչեաւ, երբ որ Աղրիանապօլի ճանապարհին վտանգ կը սպառնայ, երբ էրզրումը, որին մեր ամբարձրները չեն կարող բաւական պաշտպանել, իրենի, այն ժամանակ մենք կը գնանք մեր յաղթողը հանդէպ և խաղաղութեան պայմաններ կառաջարկենք, բայց միայն նրա հետ: Պ. Լայարդը, ի դուր կը սկսի բացատրել մեզ, որ մենք իրաւունք չունենք այդպէս վարվել, որ մենք այն շահերն ենք պաշտպանում, որ բոլորովն մեր չէ: Մենք չենք լսի նրան: Եւրօպան ոչինչ չէ կարող պահանջել մեզանից, մենք այլ ևս չենք կամենում նրան ճանաչել, մենք ճանաչում ենք միայն մեր թշնամուն և մեր անձնական պաշտպանութիւնը: Ներկայ ժամանակում ռուսները այն մարդիկ են, որ ամենից քիչ են ատում մեզ, այն, ինչ որ նրանք կամենում են, մեզ միշտ յայտնի էր, որովհետեւ նրանք երբեք այն չէին ծածկում և չէին խաբում մեզ մեր

յոյսերի մէջ: Այսպէս անուանված ընդհանուր շահերը—նրանք են, որոնք ամենից քիչ են վերաբերում մեզ: Դարպանելը և Բօսֆօրը մեզ համար բոլորովն մեծ նշանակութիւն չունեն: Նրբ ռուսները Աղրիանապօլին կը մօտենան, մենք աւելի կը նախապատուենք Բօսֆօրը նրանց տալ և չենք թողնի, նրանց Կ. Պոլսի վրա գնալ: Մենք կաղանք մեր տերութեան Եւրօպական մասը և աւելի լաւ կը համարենք ռուսների հովանաւորութեան տակ մնալ, քան թէ յոյս դնել երեւակայական պաշտպանների վրա, որոնք ձեռքերն են ծալում մեր մահի մօտ: Նապի ժամանակ: Ռուսաստանի հովանաւորութիւնը աւելի անկեղծ կը լինի, երբ նա կը հասնի այն պայմաններին ինչ որ մտադիր է մեզ վրա դնել: Մենք մէնակ էինք կուռում—մէնակ էլ կը խօսենք խաղաղութեան պայմանների վրա: Մեզ ատում են որ այդ վարմունքով մենք եղբայրս կը իրցենք: Մեծ բան չէ, մենք այնքան ոյժ չունենք որ կարողանանք եղբայրս միշտ մեր աւատական իշխանութեան տակ պահել: Բայց մենք շատ լաւ գիտենք որ Եւրօպան մեզանից էլ պակաս ոյժ ունի: Կերմանիան կը յանձնէ մեզ ռուսներին: Նա վճարում է, մեր հաշուով, իրան երախտագիտութեան վարձը Ռուսաստանին: Աւստրիան ոչինչ բանի վրա չի հօգայ, եթէ նրան կը վարձատրեն թիւրք մարմին կտորներով, բայց նրա անհաղ ցանկութիւններն վերջ կը դրվի: Ֆրանսիան դու էր խաղում ռուսաց քաղաքականութեան մէջ քանի որ ձայն ունէր այս գործի մէջ: Այժմ նա ոչինչ չէ խօսում, որովհետեւ նրան էլ ոչ չէ լսում: Իտալիան հսկում է Աւստրիային: Նա ևս սպասում է որ մի բան ստանայ և սպասում է Աւստրիային թէ երբ այս վերջինը մէկ պաշտպանութիւն պատճառ կը տայ իրան: Այս երկու ազգերը մի անգամ վրէժ կառնեն միմեանցից մեր պատճառով: Իսկ ինչ որ վերաբերում է Անգլիացիներին, մենք ներկայումս ամենից շատ նրանց վրա ենք բարկացած: Մենք նրանց ռուսներից աւելի ենք ստում և անհամեմատ կը գերադասենք ռուսների նաւատորմը տեսնել Բօսֆօրում, քան թէ Անգլիացուց նաւատորմը: Ռուսները շատ լաւ գիտեն որ նրանք երբեք չեն կարող Կ. Պոլսի մօտ: Աւելի հաւանական է, որ մենք ինքներս կայրենք նրան և հրդեհի լուսով կանցնենք Բօսֆօրի միջով: Եւ այս կարելի է անել շատ արագ, Ստամբուլից մինչև Բէրա և Բէրայից մինչև Դաւապայ իւրաքանչիւր կը կայցի սրան իր ձեռքը: Զր կարծէք որ այս տողերը գրել եմ ես յուսահատութեանից: Ոչ, մենք այս ենք մտածում, մենք այս ենք ցանկանում, մենք այս կանենք և կը տանենք մեզ հետ համազմունք և յոյս որ վաղ թէ ուշ, մենք Ասիայի սրտիցը աւելի սոսկալի կը լինենք Եւրօպայի համար, երկուս Եւրօպայի համար, քան թէ այժմ մեր մայրաքաղաքում: Բայց դուք ճանաչում էք մեզ: Մի շարաթից յետ, անկը կարող է պոռոյ գալ մէկ ուրիշ Օսման փաշայ կը նորոգէ բոլոր մեր ոյժերը և այն ժամանակ մեր բոլոր յոյսերը կը վերադառնան և մինչև անգամ կարելի է և յաղթութիւնը: Բայց աւանդ ես այլ ևս չեմ հաւատում այս բանին, և այլ ևս ոչ ոք այստեղ չէ հաւատում գորան:

ՖԲԱՆՍԻԱ

Մնացէս «Temps» լրագիրը հաղորդում է, Հէրցօգ Օդիֆրէ-Պակիէ, գեկտեմբերի 27-ին (նոյեմբերի 27-ին) ընդունվեցաւ մարշալ Մակ-Մահօնի մօտ: Օդիֆրէ-Պակիէ հազիւ թէ կարողացաւ հանրապետութեան նախագահին մի քանի խօսք ասել: Մակ-Մահօնը ընդմիջեց նրան, նկատողութեամբ Աւելորդ է այս բանի մասին խօսել: Սենատի պ. նախագահ: Ես այդ բանին վճռողական որոշում տուեցի: Միխայիլութիւնը կազմակերպված է

արդէն: Եւ ոչ համաձայնութիւն եւ կամե-
նում եւ ոչ խաղաղութիւն եւ մտադիր եւ
գործը մինչեւ վերջ տանել: Հերցոգ Օդիֆրէ-
Պակիէ շատ վրդովեցաւ այս բանը լսելով եւ
պատասխանեց. «Պաշտօն, եւ շատ ցաւում
եւ այն բանի վրա, ինչ որ դուք ինձ ասա-
ցիք: Եւ ուղարկված էի ձեզ մօտ իմ բարե-
կամքների կողմից եւ մինչեւ անգամ կարելի է
ասել, սենատից, աղաչելու ձեզ ազատել
ճրանխան նրան սպառնող թշուառութիւն-
ներից: Եւ հեռանում եմ ձեզանից յուսահատ,
որովհետեւ դուք իմ խնդիրներն ոչինչ ուշա-
գրութիւն չը դարձրէք: Այն սարսափելի պա-
տասխանատուութիւնը, որը դուք ձեզ վրա
էք ընդունում, սարսափեցնում է ինձ:»

Մարշալ Մակ-Մահոնը Օդիֆրէ-Պակիէի հետ
խօսելու ժամանակ, յայտնեց որ նա աւելի
լաւ կը համարի հրաժարական տալ քան թէ
կրկին դիմել Վիլհելմին նոր կարկնէտ կազմե-
մելու առաջարկութեամբ: Այս բանը աչքի ա-
ռաջ ունենալով, հանրապետականները խումբը,
որին առաջնորդում է Օդիֆրէ-Պակիէ բնակա-
նապէս պէտք է մտածէր որ կարող է հան-
րապետութեան նախագահի տեղը դատարկ
մնալ: Այդպիսի դէպքում երկու պայտաներ
եւս պէտք է միանային, ժամանակաւորապէս
մարշալը յաջորդը ընտրելու համար, մինչեւ
սեպտեմբերի վերջը: Բայց այդ բանը հեշտ չէր
կարող լինել: Վարձեւորապէս իրեն կանդիդատ
չէր կարելի առաջարկել այս բանի մասին,
պարտաւնական բոլոր խումբերը համաձայն
են միմեանց հետ: Ընտրութիւնը միայն պա-
լատի երկու նախագահների վրա՝ Օդիֆրէ-
Պակիէի եւ Վրէլի վրա է տատանվում: Այնու-
ամենայնիւ հանգէս են բերում մէկ ուրիշ կան-
դիդատ եւս, Օմարեան հերցոգին, որը շատերի
կարծիքով կարող է եւ ընտրվել: Բայց այդ
բանի վերջը կախված կը լինէր հանրապե-
տականների փոքր խմբից սենատում, որը ոչ մի
կերպով նրան Վրէլից նախագահ չէ կարող
համարել: Իսկ միւս երկու կանդիդատների
ընտրութեանը կը հակառակվէին բոնապար-
տիստները, չնեք ասում այն, որ լեգիտիմիտ-
ներն էլ կը հրաժարվէին Օմարեան հերցոգին
պաշտպանել: Աչքի առաջ ունենալով այս
բոլորը, շատ կարելի է, որ հանգէս դուրս
գալ գնեւերալ նանզին, որի մասին մէկ ան-
գամ խօսակցութիւն կար, որպէս ապագայ
նախագահի վրա: Վենետիկ նանզին կապակ-
ցութիւն ունի, ինչպէս ձախակողմեանների
հետ նոյնպէս կենդանականների հետ եւ շատ
հնարաւոր էր նրան ընտրել եթէ արմատա-
կանների խումբի նախապաշարունակ չը վնա-
սէր նրան, որոնք զինուորականներից նոր նա-
խագահ ընտրելուն հակառակ են:

ՆԱՄԱԿ ԹԻԻՐԲԻԱՅԻՅ

Եւրոպիա, 31 հոկտ. 1877

Տեսնելով որ «Մշակ» լրագիրն իւր ազդեցութեամբ
էջեր նուիրած թուրքաբանի հարստահարուած
հայերին, նոցա ողբերի արձագանքն կը տա-
րածէ բոլոր աշխարհի մէջ եւ պաշտպանութիւն
կը խնդրէ իւր թշուառ ազգի համար, եւս հա-
մարձակեցայ այս նամակ գրել ձեզ Եւրոպիայէն
եւ խնդրել որ մի տեղ չնորհէք հայրենասուէր
«Մշակ» մէջ:

Անտարակոյս ձեր ընթերցողներ սարսափե-
լով կարողացին ձանք մէջ եղած հարստահարու-
թիւններն, բայց մեք որ Եւրոպիայի մէջ անգամ
այգպիսի սարսափելի հարստահարութիւններ կը
կրենք, կերակայենք թէ ձանք մէջ հայերի
կրած թշուառութիւնն ձեր հրատարակածէն ար-
չափ աւելի ծանր կը լինի ի հարկէ, քանի որ Կ.
Պօլսէն Եւրոպիա ձանապաղհն մի շարքի չափ
կը լինէ: Իսկ մինչեւ ձանք մի ամիս:

Եւրոպիան զոր թուրքերը թողաւ կանուանեն,
ժողովը հայատառնի անուանի, քաղաքներէն մին
է. Վանատիսի սահմանակից: Սամսոնէն 5 եւ Ամա-
սիայէն կամ Մարգուանէն 2 օրի չափ հեռի կա-
րուանի գնացքով:

Հազար երկու հարիւր տունի չափ լուսաւոր-
չական հայ կայ Եւրոպիայի մէջ, 260 տունի չափ

հուովմական հայ, եւ 5—6 տուն ալ բողոքական
հայ: Մի քանի հարիւր տուն յոյներ կան, հրէա-
ներն շատ քիչ են: Իսկ թուրքերն քրիստոնեայ-
ներէն երկու անգամ աւելի բազմաթիւ են:

Հայերն ունեն 7 եկեղեցի, նաև 2 վանք քա-
ղաքէն մի քանի ժամ հեռավորութիւնով: մի կե-
ղոնական ուսումնարան ուր ծախքերն պար-
տաւոր են հոգալ 7 եկեղեցիներն: Այդ եկեղե-
ցիների մէջ կան ծաղկոց կոչուած պատրաս-
տական վարժարաններ ուր աւարտած աշակերտ-
ներն կերթան կեղերական ուսումնարան: Մի
քանի երիտասարդներ վարդուհեան անուն ըն-
կերութիւն կազմած եւ մի օրորողական վարժա-
րան բացած են ուր ձրիապէս կը դասախօսեն:
Այդ վարժարանի պաշտպան հանդիսացած են
վիճակաւոր առաջնորդն Յակոբ եպիսկոպոս ձեզ-
նաւորեան եւ տիկին Մարիկա Գառնեմեան որ մի
ազգասէր եւ ուսումնասէր կին է եւ Եւրոպիայի
մէջ ամենէն աւելի յայտնի եւ նշանաւոր եղած
Ալանեան գերդաստանի է:

Հուովմական եւ բողոքական հայերն, եւ յոյ-
ներն եւ հրէայներն ալ իւրեանց յատուկ մի եկե-
ղեցի եւ մի վարժարան ունին: Այստեղ բողոքա-
կան հայերն այնչափ սառնութիւն ցոյց չեն
պար դէպի մեր ազգային գործեր որչափ հուով-
մականներն: մինչեւ անգամ աշխատութիւնով
կը մասնակցին մեր ազգային գործեր, նուիրա-
տութիւններ կանեն որչափ կը ներէ իւրեանց
զբոլմիւն, իւրեանց աղբիւրներ կուղարկեն մեր
վարդուհեան վարժարանն եւ նոր ազգականու-
թիւն եւ խնամութիւն կը հաստատեն անխտիր
կերպով: մինչեւ հուովմական վարդապետն չը
թոյլ տար հուովմական հային պատկուիլ լու-
սաւորչականի հետ երբ սա չընդունի հուովմա-
կան կրօնը:

Թուրքերն ունին բազմաթիւ մզկիթներ յորոց
մի քանին հին եւ նշանաւոր չինուածներ են եւ
մին ալ երբեմն հայի եկեղեցի է: եղբեր խացի
թաղական վարժարաններն ունին: մի կեղերո-
նական վարժարան ողորմելի դրութիւնի մէջ,
սորա ծախքեր կը հոգայ կառավարութիւնը:

Եւրոպիայի դաւաճան ազգային գործերի համար
իւր յատուկ վիճակաւոր առաջնորդն եւ ազգային
ժողովներն ունի: Բայց քաղաքականապէս կա-
խում ունի Սեբաստիա (Սուադ) նահանգապե-
տէն:

Եւրոպիան պղնձագործութիւնի մէջ թուրքի
ամենէն անուանի քաղաքն է:

Ընթերցողն կրնայ իմանալ այս տեղեկութիւն-
ներով թէ Եւրոպիան (Թուրքիա) Գորքը Հայաս-
տանի ամենաշատնի եւ ծաղկած քաղաքներէն
մին է: Բայց եւ այնպէս այդ քաղաքի մէջ թուր-
քերն ամենահամարձակ եւ բացարձակ կերպով
ստուկի նախապետներն եւ հարստահարութիւն-
ներ կանեն քրիստոնեայներէն:

Մեծ Հայաստանի մէջ քուրդներն, Գորքը Հա-
յաստանի մէջ ալ չէրքէզներն մեր վրա կար-
ծես թէ յատկապէս իբր պատիժ դրած է թուրք
կառավարութիւնն որպէս զի անդադար կողոպ-
տելով, հարստահարելով եւ ճնշելով թոյլ չը տան
որ հանգիստ չունչ աւուռնը:

Թուրք բաշխողութիւններն եւ չէրքէզներն Եւրո-
պիայի հայաբնակ գիւղերէն մի քանին կողոպտե-
ցին, շատ կիներ եւ օրիորդներ անպատուեցին:
Արտովի մէջ մի հայ սպանեցին, Տէրվեյտի
ճանապարհին վրա տասի չափ զօրքեր յարձա-
կելով Չանիկեան Գետոյ անուն երիտասարդին
վրա, բոլորովին կը կողոպտեն եւ քրիստոնեա-
կան կրօնին դէմ ստուկի հայօրութիւններ անե-
լով կը ծեծեն չարաչար եւ կուղեն մորթելով
սպանել: Բայց երիտասարդն կը յաջողի ծեծէն
մեռած ձեւանալ եւ կազատի:

Թէ քաղաքին մէջ եւ թէ չըվականներն զողու-
թիւններ, մարդասպանութիւններ, առեւանգու-
թիւններ այնքան շատ կը պատահին, որեթէ
ամեն օր որ մանրամասնօրէն գրեն ձանձրա-
ցուցիչ կը լինի:

Ալլուրի գիւնն չափազանց բարձրացած լինե-
լով, փուռներն մի քանի օր քիչ հաց չինեցին
այնպէս որ բազմաթիւ ժողովուրդ փուռներն
առջեւ չարուած, կը սպասէին որ հաց գնեն: Դար-
ճեան ցովհանդէս անուն երիտասարդն մի փուռի
առջեւ երկար ժամանակ սպասելէ յետոյ վերջա-
պէս կը յաջողի հաց գնել իւր ընտանիքի համար:
Այնտեղ գտնուող թուրքերն որք յետոյ եկած էին
կը յարձակին վրան եւ ակէ, լէնչ համարձակու-
թիւն, քանի որ ամուսնուան կը սպասէ, գեա-
վուրն յանդգնի հաց գնել անեղով չարաչար կը
ծեծեն այնպէս որ դիակի պէս չնայսպառ գե-
տին կը փուռի: Բայց թուրքերն այդ չափով ալ
զոհ չեղած, փողոցի քարերէն վրա քաջաջակով
զայն դիակի պէս, կը տանին՝ զայնազանովն եւ
բանտարկել կը տան: Ինչ զարմանալի կառա-

վարութիւն որ մի անմեղ մարդ հրապարակի
վրա ծեծուելով գրեթէ դիակ կը դառնայ իսկ
նա փոխանակ զայն պաշտպանել կը բանտարկէ,
Օճախճեան ցովհանդէս անուն երիտասարդն որ
այդ միջոցին համարձակել էր թուրքերի գիտ-
թիւնն խնդրել այդ ծեծուող երիտասարդի վրա,
ինք ալ սաստիկ կերպով կը ծեծուի:

Հայեր կը վախեն այժմ իւրեանց զաւակներ
զպրոց դրելով զի թուրքերն փողոցներն մէջ կը
բռնեն կը ծեծեն: Մի անգամ մի խումբ սրիկայ
թուրքեր զպրոց մտնելով, դառաւունք բռնի
քաշեցին դուռն հանեցին եւ ստիպեցին կաֆէ-
տունն երթալ եւ դաշնակ (առմօնիքա) անելով
զուարճացունել զիրենք:

Երեք ամիսի չափ առաջ թուրքի տղայներ մի
խումբ կազմած, սուրեր իւրեանց ձեռք, սկսան
չըլիլ քաղաքին մէջ եւ իբր թէ ոգևորել մահմե-
տականներն: Գայմազամն անգամ կը քաջալե-
րէր այդ մանկական զինուած խումբ: Սոքա կը
յարձակին քրիստոնեաների տուններն վրա, կը
քարկոծեն եւ կը կոտորեն ապակիներն, փողոց-
ների մէջ քրիստոնեայ կիներն եւ աղայներն կը
ծեծեն: Կառավարութիւնն կը լսէ եւ կը տեսնէ
այս ամեն, բայց լուռ եւ անտարբեր կը մնայ:

Այդ տղայներէ բաղկացած խումբ քաջալե-
րուելով, հետզհետէ կը մեծանայ եւ պատանիներ,
երիտասարդներ ալ կը միանան իւրեանց հետ:
Սոքա կը յարձակին մեր ազգային դպրոցի վրա
եւ մի աշակերտի ճակատ կը պատռեն: Տեսուչն
կը բողոքէ քայմապաճմին, բայց զուր զի նա չու-
զեր լսել:

Երկու օրէ յետոյ դարձեալ կը յարձակին զըպ-
րոցին վրա: Տեսուչ եւ դասատու պ. Գեորգ Գաս-
պանեան իւր աշակերտներ կրցածին չափ կը
պաշտպանէ եւ մի թուրք տղայի ձեռքէն սուրն
խլել եւ գայմազամին տանել ուղեւոր չարաչար
կը ծեծուի: Գետոյ թէն կը դարձեալ կը բողոքէ
քայմազամին բայց դարձեալ զուր: Թուրքերն
աւելի կը կատաղին այդ բողոքների վրա եւ մինչեւ
անգամ մի թուրք պաշտօնատար չուկային մէջ
կը սուռայ թէ «ինչ այդ չափ իրար անցած կը
բողոքէք: մի քանի օր ալ սպասեցէք, բոլոր
զեպուռներն պիտի կոտորեն: մեր տղայներ
մի քանի օր առաջ սկսեւ են մեր անելիք գործ:
աւելի լաւ: Եւ այն եւ այլն:»

Մի քանի օր յետոյ երեկոյեան ժամանակ
դարձեալ կը յարձակին զպրոցին վրա երբ աշա-
կերտներն կարճակուէին իւրեանց տուն: Գա-
սատուն պ. Գասպանեան իսկոյն աշակերտներն
զպրոցէն ներս տանելով կուղէ փակել դուռն:
Բայց հասակաւոր թուրքերէ բաղկացած մի
խումբ որ արդէն պատրաստուած են եղեր այն-
տեղ, բերեն իւրեանց ձեռք կը յարձակին դա-
սատունի վրա եւ այնպէս սաստիկ կը ծեծեն որ
ամեն մարդ յուսահատած էր նորա կեանքէն:
Բայց, փառք Ստեղծողին, բոլիկներն խնամքով
այժմ աղաւտած է մահէն, երկար ժամանակ ան-
կողին: մէջ ցաւագին տառապելէ յետոյ, իսկ
այս անօրինակ յաղագիտութիւն անող թուրքերն
անպատիժ կը չըլին փողոցներն, հպարտանալով
եւ մեծամեծ սպառնալիքներ անելով քրիստո-
նեայներին:

Մի քանի օր յետոյ յոյների զպրոցին վրա ալ
յարձակելով քարկոծեցին, պատուհաններն խո-
տակեցին եւ ամեն անկարգութիւններն արին:

Աւելորդ կը համարիմ յայտնել թէ քաշիւ-
ղուք զօրքերն երբեմն եկեղեցիներն ալ կը քա-
րկոծեն, կանպատուեն, եւ այլն: Դատ երկար կը
լինի ամեն բան մանրամաս գրել: Եւս կը վեր-
ջացունեն նամակս, յայտնելով թէ մեր դուռ-
թիւն արդէն ողբալի էր, իսկ այժմ ստուկի
եղած է:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԻՐ

— Հեռագիրը հաղորդում է Փարիզից զեկտեմ-
բերի 1-ից (13-ից) որ Մակ-Մահոն մարշալը ըն-
դունեց Օդիֆրէ-Պակիէ հերցոգին: Հետեւեալ
օրը նա տեսակցութիւն ունեցաւ Գիւֆօրի հետ,
կազմելու է միմիտրութիւն Գիւֆօրի նախա-
գահութեամբ:

— Գիւֆօրի միմիտրութիւնը կազմված է. Նա
բոլոր կուսակցութիւններին հաճելի է: Յրան-
սիական «Journal Officiel» լրագիրը հրատարա-
կել է նոր միմիտրների անունները, որոնք են՝
Գիւֆօր միմիտր-նախագահ եւ արդարութեան
միմիտր, Մարտէն Ներքին գործերի միմիտր,
վաղդինգ Կարտաքի գործերի, Բարէ
դու ժողովրդական լուսաւորութեան, Բորէ
վիմուորական, Պատիւ Ժողովին, Լէօն Սէ-
ֆրիանսների, Տէսերակ առեւտրի, Յրէ-
սին եւ հասարակաց աշխատանքների միմիտր:

— Յրանսիական նոր միմիտրութիւնը առա-
ջին նիստ ունեցաւ Մակ-Մահոն մարշալի նա-
խագահութեամբ:

— Կ. Պօլսից հեռագրում են, որ զեկտեմբերի
1-ին (13-ին) սուլթանը բաց արաւ թիւրքաց
պարլամենտի նիստերը:

— Հեռագիրը հաղորդում է, որ թիւրքաց լրա-
գիրները Պէշվայի ընկնելու լուրը իմանալով,
յայտնում են ցանկութիւն որ պատերազմը չա-
րունակի մինչեւ վերջին միջոցները:

— Թիւրքաց պարլամենտի բացման ժամանակ
սուլթանի դահլ ճառի մէջ յիշված է բոլոր թիւր-
քիանպատանիներին հաւատար իրաւունքներ տա-
լու անհրաժեշտութիւնը եւ ճառը հրաւիրում է
մի եւ նոյն ժամանակ բոլոր հպատակներին նուի-
րատութիւններ անել յօղուտ պատերազմի:

— «Journal des Debats» լրագիրը ասում է որ
անգլիական տէրութիւնը ամեն միջոցներ է գործ
դնում, որպէս զի մեծ պետութիւնները միանան
եւ միջամտութիւն անեն պատերազմող պետու-
թիւնների մէջ:

— Կարծում են, որ ֆրանսիական դեսպան Կ.
Պօլսի մէջ կը նշանակվի Կարվիլ, իսկ Բերլինի
մէջ Շերվալիէ:

— Սուլթան-ֆաշան հասաւ Կ. Պօլս:

— Անգլիական «Morning Post» լրագիրը յայտ-
նում է որ հասել է այն րօպէն, երբ տէրու-
թիւնը պէտք է իր վերջը տալ ներկայ պատե-
րազմի հանգամանքների մասին: Անգլիական
շահերը, լրագիր կարծիքով, վտանգի մէջ են:
Լօնդոնում լուրեր են տարածված, որ իբր թէ
անգլիական տէրութիւնը դիտաւորութիւն ունի
յայտնել ուղաւոր տէրութեանը թէ Թիւրքիայի
դէմ պատերազմի շարունակել մինչեւ զարուհ
կարող է ստիպել Անգլիային խառնվել պատե-
րազմի մէջ:

— Լուրեր են տարածված Անգլիայում, որ իբր
թէ անգլիական տէրութիւնը կարգադրութիւն է
արել պատրաստել երեք հարիւր հազար կոչի-
ներ զօրքի համար:

— Կրիտեան կղզու ապստամբները պահանջում
են որ կղզին միանայ Գրեանտանին: Բէտեմ-
նօյի մէջ կայացած միտինգի ժամանակ յայտն-
վեցաւ Կրիտեան կղզու անկախութիւնը, կղզու
քրիստոնեայ ազգաբնակչութիւնը կազմեց ազ-
գային ժողով եւ այդ ժողովի մէջ ընտրեց զինու-
րական պետներին:

— Կ. Պօլսից հաղորդում են որ Թիւրքիան հե-
տեւելով Լայարդ անգլիական դեսպանի խորհրդ-
ներին, կամենում է ուղարկել եւրօպական պե-
տութիւնների մօտ իր նուիրակներին, առաջար-
կելով պետութիւններին երաշխաւոր լինել Թիւր-
քիայի մէջ վերանորոգութիւնների իրադրութեան:

— Սերբիան յայտնեց պատերազմ Թիւրքիային
եւ արդէն սերբիական զօրքեր վեր առան Թու-
կոյիէ եւ Կուրդուիէ:

— Սերբիական զօրքերը վեր առան սուրբ
Նիկիոյայի լեռնային անցքը եւ Զիլէկի մարտ-
կոցը:

— «Köln. Zeitg.» գերմանական լրագիրը հե-
տեւել հետաքրքիր տեղեկութիւններ է հաղոր-
դում Եւրօպայում պատերազմող ուսանքի եւ
թուրքերի զօրութեան մասին: — Արեւմտեան
Բուլղարիայի զօրքը, իշխան կարլոսի առաջնոր-
դութեան տակ, հայկում է 119,000 մարդ, 558
թիւղանօթներով: Կուրդի վրա զօրքը ունի 10,000
մարդ, 50 բերդի թիւղանօթներով: Բալկանեան
կամ հարաւային զօրքը գնեւերալ Բաղէցկու իշ-
խանութեան տակ 30,000 մարդ, 120 թիւղա-
նօթներով, արեւելեան Բուլղարիայի զօրքը, Թա-
ղաթաւանի հրամանատարութեան տակ 73,000
մարդ 242 թիւղանօթներով իսկ Կուրդուի զօրքը
գնեւերալ Յիմէրմանի առաջնորդութեան տակ
38,000 մարդ եւ 240 թիւղանօթներով: Ընդամենն
է 270,000 մարդ եւ 1352 թիւղանօթ: Սրանց դի-
մացը մինչեւ վերջնական դրուած էին, հաշուած
թէ անկանոն զօրքերը եւ թէ բերդերի տեղա-
պահ զօրքերը, միասին 266,000 թուրք, 594
թիւղանօթներով: արեւմտեան Բուլղարիայի զօրքը
97,000 մարդ 132 թիւղանօթներով, արեւելեան
Բուլղարիայի զօրքը 141,000 մարդ 386 թիւղա-
նօթներով եւ Բուլղարիայի զօրքը 28,000 եւ 76
թիւղանօթներով: Այս զօրքերը բաժանված էին
հետեւեալ կերպով: Վիդինում 6000 Ամէդ-փա-
շայի կառավարութեան տակ, Լօմպալանկում
3000 անկանոն զօրք, Նիկիոյում 3աղիւ-փաշայի
առաջնորդութեամբ 7000, Սօֆիայում Մէմէդ-
Ալի-փաշայի հրամանի տակ 6000, Օրիանիւս-
յում, Դալիլ-փաշայի հրամանի տակ 20,000,
Պէշվայում (Օսման-փաշայի հրամանի տակ
30,000, Դիլիպայի վրա, Ամէդ-Եիւր-փաշայի հր-
ամանի տակ 16,000, Կազանիկում Հուսէին-
բէգի հրամանի տակ 3000, Տրեանում 5000,

Խանքի և Տվարիցում 2000, Բուշուկում Ան-
մէդ-Կայդէրի-Փաշա 10,000, Դումայում, Թա-
հիր-Փաշայի հրամանի տակ 10,000, Վարնայում
8000, Սիւխարայում 8000 և արևելեան Բու-
զարիայում զործող զօրքը 99,000: Այս թուա-
նշանները վերջերս փոքր ինչ փոխուել են,
որովհետև Մէհմէդ-Ալի-Փաշան, ինչպէս լսվում է
հաւաքել է Օրխանիայի, Էտրոպօլի և Չլատիցի-
մոս 32 բառայիւն, 12 էսկադրոն և 48 թիւա-
նոթ, իսկ Սօֆիայի մոտ 34 բառայիւն 14 էս-
կադրոն և 60 թիւանոթ: Բոլորը միասին 35,000
մարդ և 5000 ձիաւոր: Բացի զորանից ինչպէս
լսվում է Սօֆիա Բէրկօվադ-Նէշ գծի վրա կանդ-
նած են 25,000 մեծ մասը անկանոն զօրք: Այս
աւելացրած զօրքերի դէմ ռուսները իրանց կող-
մից հաւաքել են աւելի մեծ զօրութիւն:

Պօլիս, նոյեմբերի 30-ին (դեկտեմբ. 12)
Հաւասար հեռագրական ընկերութիւնը հաղոր-
դում է, որ Պէլլաւի ընկերը մեծ տպագրու-
թիւն գործեց Բ. Դրան վրա, կրկին խոսում են
մեծ վիզիթի փոփոխութեան մասին: Հաւատա-
յում են որ Դեպի փաշան հրաման ստացա-
յետ քաջիկ դէպի Սօֆիա իսկ Մէհմէդ-Ալին
փոխվեցաւ նրա համար, որ նա ոյժ չունենալու
պատճառով հրաժարվեցաւ միանալ Սուլէյմանի
հետ, երբ նա յարձակվում էր Տիրնօլի վրա:
Լուր է տարածված իբր թէ Մուխթար-Փաշան
նոյնպէս կը փոխվի: Քրիստոնէականները, ինչպէս
երևում է, չեն կամենում այլ ևս քաղաքական
գլխավոր մասնէ: Յունաց և Հայոց եկեղեցի-
ների պատերի վրա կպցրած են հրաւիրական
թղթեր զինուորական ծառայութեան դէմ:

ՊԱՍՏԱՍԱՆ ՀԱՅՐԱՅՈՒՆԵՐԸ

ՎԱՍԻԼ ՊԵՐԼՈՎ

Որդի երանց հետ միասին

(ՖԻՐՄԱՆ ԳՏՆՎՈՒՄ Է ՄՕՍԿՎԱՅՈՒՄ)

Պատիւ ունի յայտնել, որ նրանք բացել են Թիֆլիսում, Երևանեան հրապարակի վրա, Տեր-
Ասատուրովի տանը

ԹԵՑԻ ՄԱԿԱԶԻՆ

որտեղ կարելի է գտնել թէյի ամենաբարձր տեսակները, և թէյ արժէ 1 ռ. 40 կ. մինչև
2 ռ. 50 կ. գոյնաւոր թէյի փունտը արժէ 2 ռ. 50 կ. մինչև 5 ռ. կայ նոյնպէս շաքար և
կաֆէ: Մեր թէյի սեփական պահեստները գտնվում են Մոսկվայ, Պետերբուրգ, Վարշավա,
Բրա, Սանկտսկ, Օդեսա, Կիևի, Խարկով, Կուրսկ, Օրլա, Տուլ, Սարատով, Վորոնէժ, Տա-
րանսկ, Վիլնա, Նովոռոսիսկ, Նիժնի-Նովորոսի, Պոլտավա, Կիւմյուրզ, Էլիսավետգրադ,
Կիւնեկ, Ստավրոպոլ և Վրացիական: Մանրամասն հասցէները յայտնի են տեղական փո-
սային գրասենեակներում:

Ձիւնատանի առևտրական տների հետ ուղիղ յարաբերութիւն թէյի մեծ քանակու-
թեամբ վաճառելը, տալիս են մեզ յարողութիւն ծախել թէյի ամենալաւ տեսակից: Թիֆ-
լիսում մենք կը ծախենք Մոսկվայի փողի, ինչպէս այդ բանը ծախում ենք բոլոր մեր ուրիշ
պահեստներում: Պ. պ. վաճառականներին մանաւանդ այժմ խորհուրդ ենք տալի գնել մեր
թէյը առևտուրի համար:

ՎԱՍԻԼ ՊԵՐԼՈՎ

Առևտրական տանը Մոսկվայում

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

ԱՇԽԱՏԱՐԱՐ Հայոց կենդանի լե-
զուի ԴԱՍԵՐ և ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ,
Հարցնել մՄՍԱ լրագրի խմբագրա-
տանը: 7-10

ЗНАЮЩИЙ ОСНОВАТЕЛЬНО
МУЗЫКУ
пріѣхавъ на дняхъ въ Тифлисъ, желаетъ
давать уроки преимущественно по игръ
на фортепиано. Адресъ: Михайловскій
мостъ, домъ Зоммера № 7.

2-4

Մանագէտ արուս-
տական աստմներ յի-
նելու և ոսկով պլոմբե-
րու:
Ընդունում է 10 ժա-
մից մինչև 4 ժամ, կա-
րելի է խօսել ամեն լե-
զուներով:

ԱՄԵՐԻԿԱԿԱՆ ԱՏԱՄՆԱՐՈՅԺ

ԴՕԿՏՈՐ Լ. ԲԵՐՆԱՐԴՕ-ԲԵՐԴՈ

ՄԵԼԵՐ

Պատուաւոր անդամ Լօնդոնեան աստմնա-

բուժական հիւանդանոցների

Մոսկվայում ևս ցույց
Կուշնեցկոյ մոստի և Սե-
րովայ, ծոց Սորոյի,
входъ съ Петровки, про-
тивъ гостин. Франція.

24-25 (1)

СКЛАДЪ РАЗНЫХЪ СОРТОВЪ
БУМАГИ
помѣщается на углу Вельяминовской улицы,
рядомъ съ конторою газеты «Кавказъ» въ домѣ
Хосроева.

ՉԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿ ԹՂԹԵՐԻ
ՊԱՀԵՍ
գտնվում է Վելիամինովսկայա փողոցի անկի-
նում, «Кавказъ» լրագրի խմբագրատան մոտ,
Խօսքովի տանը: 1-3 (1)

Ստացված են ԵՈՒԿԱՆԵՐԻ համար այրվող
Թեյեր, բէնգալեան կրակներ, դուխներ
(հառաւան ջրեր) օղիզօղն կշռով Վ.
ԳՐԻՎՆԱԿԻ մագալինում:

Получено для ЕЛОУЪ зажигатель-
ныя нитки, бенгальскіе огни, духи,
одеколонъ на вѣсѣ въ магазинѣ В.
ГРИВНАКА. 1-4

На 1878 годъ
ПОДПИСКА

На всѣ газеты и журналы (рускія и ино-
странныя) принимаетъ
Контора объявленій

Н. ВАСМУТЪ И К-о
МОСКВА Мясницкая д. Гагариной
ՄՕՍԿՎԱ Միասնիցկայա փողոց, տուն
Գազարինի

1878 թվի համար
ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ Է ՍՏՈՐԱ-
ԳՐՈՒԹԻՒՆ

բոլոր թէ ուսաց, թէ արտասահմանի լրա-
գիրների և ամսագիրների վրա
և ՎԱՍՄՈՒՏ ԵՐ ԸՆԿ.

Ցայտարարութիւնների կանոնադրում:
2-5

ԱՆՈՒՇԱՀԱՆՑ ՍԱՊՈՐՆԵՐԻ ԵՒ ԿՕՄԵՏԻԿԱ-
ԿԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ՖԱՐԻԿԱ

ՄՕՍԿՎԱՅՈՒՄ
ԲՐՈԿԱՐ ԵՒ ԸՆԿ.

կարելի է ստանալ սեփական խանութներում
և ԿՕՒՍԿԱՅՈՒՄ փողոց, տուն Բաստանդօրդ
Իլինկա փողոց, տուն Երուսաղիմովսկայ.

Նոյնպէս ՌՈՒՍԱՍԱՆԻ ԲՈՒՈՐ ՔԱՂԱՔՆԵ-
ՐՈՒՄ գլխաւոր վաճառականների մոտ:

Պրէյսկուրանտ ուղարկվում է ձրիպէս:
4 (6)-1

„ՄԱՍԿԻ“ խմբագրատան
մէջ ծախվում է տպելու ԹՈՒՂԹ-
էժան գնով: Տեսնել կարելի է ա-
մեն օր առաւօտները, մինչև 12
ժամ կեսօրի:

Въ редакціи «МШАКЪ» по
случаю продается дешево ком-
ментарная бумага.

5-5

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 15.				Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Ց Ո Ց Ց				ԹԻՖԼԻՍ. 1877.			
ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՅՈՒՆՆԵՐԸ (Դեկտեմբերի 15-ին)		Բ.	Կ.	ՀԵՌԱԳԻՐ		ՓՕԹԻ-ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ԵՐԿԱ- ԹՈՒՂԻ		ՓՕՍՏ		«ՄՇԱԿԻ» ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ	
Ոսկին (պոլուսկոպիտ)	8	25		Կովկասի և Ան-				1) Ամեն տեսակ թէ նա-		գուլի արակտից՝ երեք-	—
Հին 82 պր. մ. արծ. 1000 մ.	1420	—		դրկովկասի քա-				մակներ, թէ լրագիրներ		շաբթի և չաբաթ օրերը:	
Հին 20 Գ. 72 պր. 1000 մ.	1180	—		ղաքները	1			Ռուսաստան և ար-		Երևանի արակտից՝ եր-	— ՇՈՒՇԻ. Գ. Ա. Տ. Ձեր նա-
Վիդրիչնի 50/0 առաջի փո-				Ռուսաստան	2			տասահման ուղարկե-		կուշաբթի, հինգշաբթի և	
խառնովեան տոմ. 100 մ.	230	—		Աւստրիա	3			լու, ընդունվում են ամեն		չաբաթ: Փօթի-Թիֆլի-	ւելի կարճ կերպով գրել:
Ներքողը 50/0 վիդրիչնի մ.	225	—		Անգլիա	4			օր, առաւօտեան 8 ժամից		լիս տեսակ երկաթեղուց	
Մարսիկ կուրսը 251—	100	—		Ֆրանսիա	2	88		մինչև 12 (բացի կիրակի		ամեն օր: Նույն ու արակ-	Մենք գիտենք Քաջբերունին
Լօնդոնի կուրսը Օդեսայի				Ֆրանսիա	3	75		օրերից)		տից՝ չորեքշաբթի և կի-	
վրա	9	72						2) Բազուրի ճանապարհը՝		րակի: Բեռլինի և չիտ-	գուր Քաջբերունի չէք, մանա-
Վենայի կուրսը ամէ 121 գլ.	100	—						Թիֆլիսից . . .		րակից՝ երեքշաբթի և չա-	
Կարեւոր բարաթը . . .	5	35		ԱՆԴՐԿՈՎՎԱՍՏԵԱՆ ՄԱՆ-				Գօրի . . .		բաթ:	էք ձեր նամակի մէջ Քաջբերու-
Առևտրական բանկի ալ-				ԿԱՐԱՐՁԱԿԱՆ ԳՊՐՈՑ				Միխայլովօ . . .			
ցիան 200 մ.	265	—		(Վէրայի վրա № 38)				Բիւր . . .			ւատացնում էք մեզ թէ դուք
Փօթի Թիֆլիսեան երկա-	125	—						Փօթի . . .			
թուղու ալցիան 125 մ.											— ՆԵՐԵՒԱՆ. Ա. Տ. Վ. Վաղուց
Շաքարը բրոզկու . . .	9	20		Ծննդկանների ընդուն-							
միւս տեսակը . . .	9	—		նելու թիւնը ցերեկվայ							նամանակները: Ստացանք 15
չաբաթաւոր . . .	8	60		ալ գիշերվայ ամեն ժամա-							
արաբաւոր . . .	8	60		նակ օրը 50 կօպէկ վար-							— ԲԱԳՈՒ. Յ. Տ. Գ. Ձեր նա-
մաքր վաճառ . . .	13	50		ձով, իսկ չաբաթներին ան-							
Բամբակը երկաթուղու . . .	9	50		վարձ: Առանձին սենեակ-							պատճառով մինչև այժմ չեն
մերկայի սերմից . . .	9	—		վարձ ամիսը 30 — 50							
Միւս տեսակը հին սերմից . . .	9	—		ներում ամիսը 30 — 50							Շարունակեցէք գրել, ուրախու-
Բուրգը Թուրքի . . .	7	50		րուր: Կանանց հի-							
Թարաւոր . . .	3	50		ւանդ դուր թիւնը և Երի							կողմանի նամակները:
Ալիւր Զորապու . . .	2	—		րաժանուններ մէջ վարձը							
Երկաթ . . .	—	—		ընդհանուր սենեակում 18							
Գարին . . .	1	35		րուր, իսկ մասնաւոր սե-							
Մոմը քնամարյալ (creap.)	15	20		նեակներում 30 րուր ամ-							
Մետաղաւոր Նուրալայ . . .	157	—		սակվում							
Կախեթուր . . .	100	—		Երթեկի հիւանդ կա-							
Կոկոնը Նուրալայ (բոժ . . .	45	—		նանց և երեսներին ըն-							
Ճերդոնը (շաք) Ազու-				դունեցիկները ամեն օր,							
րեաց . . .	52	—		բացի կիրակի օրերից, 9½							
Կոֆէն մոկոթ . . .	28	—		մինչև 11 ժամ առաւ-							
լիւանի . . .				տեան: Բժշկապետ Անա-							
Սարսնկոյնը . . .	27	—		նով . . .							